

Gazak hany Är Janybekiñ bÖrÜleri

Category: Kitapcy,Taryhy makalalar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Gazak hany Är Janybekiñ bÖrÜleri KAZAK HANI ER JANIBEK'IN BÖRÜLERI

■ “KAZAK” Adının Alınışı

Kazakların, “Kazak” adını alma ve bu ad altında ilk bağımsızlık hareketi yapmaları 15. yüzyılın ortalarında görülür. Kazaklar, diğer Türk tayfalarından farklı kimseler değildir. Başka bir ifade ile Kazaklar bu coğrafyadan göç eden Türk kavimlerinin bakiyeleri ile sonradan buraya gelen muhtelif Türk boylarının birleşmesi ile oluşmuş bir Türk topluluğudur.

Kazak adını almadan önce Altınordu ve Timur devletlerinin parçalanmasıyla Ural Dağlarının doğusunda Yayık ve İrtiş Nehirleri arasında kurulan Özbek Hanlığı'nın bünyesinde yer alır ve Özbek adını taşırlar. Özbek Hanlığı'nın (1428-1462) başında bulunan Ebül Hayr Han'ın, Moğollarla yapılan savaşta dirayetsiz davranması ve Sir Derya boyundaki tayfaların yağmalanmasını önleyememesi sebebiyle aynı soydan, yani Cuci soyundan Canibek ve Kerey adlı iki Türk beyi, kendilerine bağlı tayfaları da alarak Balkaş Gölü'nün güneybatısındaki Çu Nehri boylarına, Esen Buga Han'a tabi bulunan coğrafyaya göçerler. Böylece burada “hür ve serbest yaşamayı seven, mâcerâperest, âsi” anlamına gelen “Kazak” adıyla anılan Türk boyunu meydana getirirler. Bir süre burada serbest, bağımsız ve başlarına buyruk yaşadıklarıktan sonra, Canibek ve Kerey çok geçmeden bazı Türk uruklarını yanlarına toplamayı başarır ve 200 bin kişilik bir güç olurlar. Neticede 1465 yılında Kazak Hanlığı'nı kurarlar. Canibek ve Kerey, Kazakların ilk hanları olurlar.

Canibek ve Kerey Han (1465-1480) kısa sürede komşu

hanlıklardaki bazı Türk tayfalarını ve 1462’de Doğu Çağatay hanı II. Esen Buga’nın ölümüyle meydana gelen karışıklıktan faydalanarak Yedi Su bölgesindeki bütün Türk tayfalarını da yanlarına almayı başarırlar. Kendi soyundan olan ve kendi idaresinden ayrılıp hanlık kuran Kazakların güçlenmesini çekemeyen Ebül Hayr Han, Kazaklar üzerine yürür. Ne var ki bu savaşta ölür (1468). Özbek hanlığında meydana gelen karışıklık üzerine bir çok Türk tayfası daha Kazaklara katılır. Kazakların ülkesi Sır Derya boylarına kadar genişler. Kazaklar, Kerey Han’ın oğlu Burunduk Han (1480-1511) devrinde çok iyi teşkilatlanırlar. Canibek Han’ın oğlu Kasım Han (1511-1523) döneminde ise şimdiki Kazakistan topraklarını içeren güçlü bir devlete sahip olurlar. Sır Derya boyundaki bütün şehirler ve Yedi Su bölgesi onların olur. Kazak Hanlığı’nın o güne kadarki hükümet merkezi Sıganak’tan Türkistan (Yesi) şehrine taşınır. Ahmet Yesevî Külliyesi hükümet merkezi yapılır. 300 bin kişilik bir orduları olur. Kazak Örfî Hukuku “Qasım Qanın Qasqa Colı” (Kasım Han’ın Aydınlık Kanunları) diye sistemleştirilir.

Ali KAFKASYALI,

Ahmet Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Türkoloji Fakültesi Öğretim Üyesi. Taryhy makalalar